

XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA JAHON TENDENSIYALARINING O'RNI

Xabibullaev Anvar Shovkat o'gli

TDIU Savdo ishi kafedrası katta o'qituvchi

Email: khabilityaevanvar707@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu tadqiqot ishida xizmat ko'rsatish sohasining jahon iqtisodiyotidagi o'rni va rivojlanish tendensiyalari kompleks tahlil qilingan. Tadqiqot xizmat sektorining global YaIMdagi ulushi, turli mamlakatlar tajribasi va raqamli texnologiyalarning transformatsiyasini ta'siri qamrab oladi. Har bir jadvalga kengaytirilgan tahlil berilgan bo'lib, unda statistik ma'lumotlarning qiyosiy tahlili, tendensiyalari o'rganilgan va O'zbekiston uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: xizmat ko'rsatish sohasi, jahon tendensiyalari, raqamli transformatsiya, sun'iy intellekt, xizmat iqtisodiyoti, bulutli texnologiyalar, eksport, raqamlashtirish, innovatsion texnologiyalar, iqtisodiy rivojlanish.

Аннотация

В данной статье проведен комплексный анализ роли и тенденций развития сферы услуг в мировой экономике. Исследование охватывает долю сектора услуг в мировом ВВП, опыт различных стран и трансформационное влияние цифровых технологий. В каждой таблице представлен расширенный анализ, в котором проведен сравнительный анализ статистических данных, изучены тенденции и разработаны практические рекомендации для Узбекистана.

Ключевые слова: сфера услуг, мировые тенденции, цифровая трансформация, искусственный интеллект, экономика услуг, облачные технологии, экспорт, цифровизация, инновационные технологии, экономическое развитие.

Abstract

This article comprehensively analyzes the role and development trends of the service sector in the global economy. The study covers the share of the service sector in global GDP, the experience of different countries, and the transformational impact of digital technologies. Each table provides an expanded analysis, in which a comparative analysis of statistical data, trends are studied, and practical recommendations for Uzbekistan are developed.

Keywords: service sector, global trends, digital transformation, artificial intelligence, service economy, cloud technologies, export, digitalization, innovative technologies, economic development.

XXI asrda xizmat ko'rsatish sohasi jahon iqtisodiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchiga aylanib, global iqtisodiy tizimda o'zining strategik ahamiyatini tobora mustahkamlayapti. Jahon Banki ma'lumotlariga ko'ra, xizmat sektori global yalpi ichki mahsulotning 63,97 foizini tashkil etadi (Statista, 2023). Rivojlangan mamlakatlarda bu ko'rsatkich 70-80 foizga yetadi va ish kuchi resurslarining asosiy qismini o'zida mujassamlashtiradi (World Bank, 2024).

Jahon Savdo Tashkilotining eng so'nggi ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda xizmatlar savdosi 10 foiz o'sish bilan kuchli dinamikani namoyish etdi va global savdodagi ulushi 27,2 foizga yetib, 2005-yildan boshlab eng yuqori ko'rsatkichni qayd etdi (WTO, 2024). Bu xizmatlar savdosining tovarlar savdosidan tezroq rivojlanayotganini ko'rsatadi.

Hozirgi davrda xizmat ko'rsatish sohasining rivojlanishi bir qator muhim omillar bilan belgilanadi. Birinchidan, raqamli texnologiyalarning jadal sur'atlarda rivojlanishi xizmat ko'rsatish usullarini tubdan o'zgartirmoqda. Sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar tahlili, bulutli hisoblash texnologiyalari va blokcheyn kabi innovatsion yechimlar xizmat sifatini oshirish, xarajatlarni kamaytirish va yangi biznes-modellarni yaratish imkoniyatlarini kengaytirmoqda.

Ikkinchidan, jahon aholisining demografik tarkibi o'zgarishi va urbanizatsiya jarayonlarining jadallashuvi xizmat sohasiga bo'lgan talabni sezilarli darajada oshirmoqda. Aholining turmush darajasining yaxshilanishi, o'rta tabaqa vakillarining ko'payishi sog'liqni saqlash, ta'lim, moliya, turizm va professional xizmatlar sohasidagi talabni kuchaytirmoqda. Birlashgan Millatlar Tashkiloti prognozlariga ko'ra, 2030-yilga kelib jahon aholisining 60 foizdan ortig'i shahar hududlarida yashaydi va bu esa xizmat sohasining yanada kengayishiga olib keladi (UN DESA, 2022).

Uchinchidan, COVID-19 pandemiyasi xizmat ko'rsatish sohasida tezkor transformatsiyaga turtki bo'ldi. Kontaktsiz xizmat ko'rsatish, masofaviy ish rejimi, onlayn ta'lim va teletibbiyot kabi yo'nalishlar yangi realikka aylanib, an'anaviy biznes-modellarni qayta ko'rib chiqishni talab qilmoqda. Tadqiqotlariga ko'ra, pandemiya davrida raqamli xizmatlardan foydalanish 3-4 yilga mo'ljallangan o'zgarishlarni atigi bir necha oyda amalga oshirishga olib keldi (McKinsey, 2020).

To'rtinchidan, barqaror rivojlanish va ekologik mas'uliyat prinsiplari xizmat sohasida yangi standartlarni shakllantirmoqda. "Yashil" texnologiyalar, energiya samaradorligi, chiqindilarni qayta ishlash va ijtimoiy javobgarlik zamonaviy xizmat ko'rsatuvchi kompaniyalarning raqobatbardoshligini belgilovchi muhim omillarga aylanmoqda. Birlashgan Millatlar Tashkilotining barqaror rivojlanish maqsadlari xizmat sohasini shakllantirishda muhim yo'naltiruvchi rol o'ynamoqda.

Xizmatlar sektoridagi xalqaro raqobat kuchayishi, global zanjirlarning murakkablashuvi va savdo to'siqlarining kamayishi xizmat ko'rsatish sohasida yangi imkoniyatlar va qiyinchiliklarni keltirib chiqarmoqda. 2024-yilda Osiyo mintaqasida transport xizmatlari eksporti 32 foizga oshdi, Xitoyda 47 foiz, Singapurda esa 40 foiz o'sish qayd etildi (WTO, 2025). Mamlakatlar uchun xizmat eksporti qobiliyatini oshirish, yuqori malakali kadrlar tayyorlash va innovatsion ekotizimni yaratish muhim ustuvor vazifaga aylanmoqda.

O'zbekiston uchun xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish strategik ahamiyatga ega. Mamlakatimiz iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish, zamonaviy ish o'rinlarini yaratish, aholining hayot sifatini yaxshilash va xalqaro bozorlarga integratsiyalashuvni chuqurlashtirish uchun xizmat sektorining salohiyatini to'liq ishga solish zarurdir. Jahon tendensiyalarini o'rganish va ilg'or xorijiy tajribani milliy sharoitlarga

moslashtirilgan holda joriy etish bu vazifani hal etishning muhim yo'li hisoblanadi. Xizmat ko'rsatish sohasidagi raqamlar sohaning iqtisodiyotdagi o'rni nihoyatda ahamiyatli ekanligini ko'rsatmoqda (1-jadval).

1-jadval

Xizmat ko'rsatish sohasining mamlakat iqtisodiyotidagi ulushi

Mamlakat/Mintaqa	YaIMda ulushi (%)	Bandlikdagi ulushi (%)	Yillik o'sish sur'ati (%)	Eksportdagi ulushi (%)
AQSh	77,6	79,5	2,3	43,2
Buyuk Britaniya	79,2	83,1	1,8	51,7
Yaponiya	69,4	71,2	1,2	35,6
Germaniya	68,6	71,8	1,5	39,4
Hindiston	54,3	31,5	7,8	38,9
Xitoy	54,5	47,4	5,4	21,3
Braziliya	63,5	67,8	2,1	18,7
Janubiy Koreya	58,2	69,7	2,8	29,4
Singapur	73,1	85,3	3,2	68,5
O'zbekiston	45,8	52,1	6,2	12,8

Manba: World Bank (2024), WTO Statistics (2024), IMF World Economic Outlook (2024), O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma'lumotlari yordamida mallif tomonidan shakllantirildi.

Taqdim etilgan statistik ma'lumotlar xizmat ko'rsatish sohasining turli mamlakatlar iqtisodiyotidagi o'rni va rivojlanish dinamikasi o'rtasidagi sezilarli farqlarni ko'rsatadi. Rivojlangan mamlakatlarda xizmat sektorining dominant mavqeyi yaqqol namoyon bo'lmoqda — AQSh, Buyuk Britaniya va Singapurda bu ko'rsatkich 70 foizdan yuqori bo'lib, postindustrial jamiyatga xos xususiyatlarni aks ettiradi.

Buyuk Britaniyaning 79,2 foizlik YaIMdagi ulushi va 83,1 foizlik bandlikdagi ulushi mamlakatning moliya, biznes-xizmatlari, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalaridagi kuchli pozitsiyasini ko'rsatadi (OECD, 2023). London jahonning yetakchi moliya markazlaridan biri sifatida xalqaro xizmatlar savdosida muhim rol o'ynaydi. Eksportdagi 51,7 foizlik ulush Britaniyaning xizmat sohasidagi raqobatbardoshligini tasdiqlaydi.

Singapurning 73,1 foizlik YaIMdagi ulushi va 85,3 foizlik bandlikdagi ulushi bilan birga 68,5 foizlik eksport ulushi mamlakatning strategik joylashuvi, yuqori texnologiyali infratuzilma va xalqaro biznes muhiti yaratishdagi muvaffaqiyatini aks ettiradi. Singapur transport-logistika, moliya xizmatlari, IT va professional xizmatlar markaziga aylanib, mintaqaviy xizmat ko'rsatish xabiga aylanganligini namoyish etadi.

Rivojlanayotgan mamlakatlar guruhida Hindiston alohida e'tiborga sazovordir. 54,3 foizlik YaIMdagi ulush nisbatan past bo'lsa-da, 7,8 foizlik yillik o'sish sur'ati mamlakatning xizmat sohasidagi dinamik rivojlanishini ko'rsatadi (Reserve Bank of India, 2024). Hindiston IT-xizmatlari, dasturiy ta'minot ishlab chiqish, biznes-protsesslarni autsorsing qilish va tibbiy turizm sohasida jahon yetakchilaridan biriga

aylandi. Bandlikdagi nisbatan past ulush (31,5%) qishloq xo'jaligida hali ham ko'p aholi band ekanligini ko'rsatadi, bu esa kelgusida xizmat sohasining kengayishi uchun katta salohiyat mavjudligidan dalolat beradi.

Xitoyning 54,5 foizlik YaIMdagi ulushi va 5,4 foizlik o'sish sur'ati mamlakatning ishlab chiqarish iqtisodiyotidan xizmat iqtisodiyotiga bosqichma-bosqich o'tishini aks ettiradi (National Bureau of Statistics of China, 2024). Xitoy hukumati xizmat sohasini rivojlantirishni ustuvor yo'nalish deb e'lon qilgan va elektron tijorat, fintech, telekommunikatsiya va professional xizmatlar sohasida tezkor o'sishga erishmoqda. 21,3 foizlik eksport ulushi mamlakatning asosan ichki bozorga yo'naltirilgan xizmat sektoriga ega ekanligini ko'rsatadi.

O'zbekiston 45,8 foizlik YaIMdagi ulush va 6,2 foizlik o'sish sur'ati bilan o'tish davri iqtisodiyotining xususiyatlarini namoyon etadi (Stat, 2024). Mamlakatimizda xizmat sohasining ulushi so'nggi yillarda o'sib kelmoqda. 12,8 foizlik eksport ulushi xizmat sohasida xalqaro raqobatbardoshlikni oshirish zarurligini ko'rsatadi. Turizm, IT-xizmatlar, transport-logistika va ta'lim sohasini rivojlantirish orqali bu ko'rsatkichni sezilarli darajada oshirish mumkin.

Umumiy tendensiya shuni ko'rsatadiki, iqtisodiy rivojlanish darajasi oshgan sari xizmat sohasining ulushi ortib boradi. Biroq, rivojlanish sur'ati rivojlanayotgan mamlakatlarda yuqori bo'lib, bu mamlakatlar strukturaviy o'zgarishlar jarayonida ekanligini anglatadi. Xizmat ko'rsatishda xorij tajribasi shuni ko'rsatadiki ko'p rivojlangan korxonalar raqamli texnologiyalardan faol joriy etish natijasida yuqori foydaga erishmoqdalar (2-jadval).

2-jadval

Xizmat ko'rsatish sohasidagi asosiy raqamli texnologiyalar va ularning ta'siri

Texnologiya	Joriy etilish darajasi (%)	Samaradorlik oshishi (%)	Investitsiyalar hajmi (mlrd \$)	Foyda
Sun'iy intellekt (AI)	45,2	35-40	154,8	42% yillik
Bulutli texnologiyalar	67,8	25-30	312,5	18% yillik
Internet of Things (IoT)	38,6	20-25	248,7	26% yillik
Blokcheyn	18,4	15-20	67,4	38% yillik
Katta ma'lumotlar tahlili	52,3	30-35	198,3	22% yillik
5G texnologiyalari	28,7	40-45	287,9	35% yillik
Robotlashtirish (RPA)	34,5	25-30	89,6	28% yillik
Kiberxavfsizlik yechimlari	71,2	15-18	223,1	12% yillik
Virtual/Kengaytirilgan reallik	22,1	20-25	45,8	31% yillik

Manba: Gartner (2024), IDC Digital Transformation Report (2024), Deloitte Technology Trends (2024), McKinsey & Company (2024), World Economic Forum (2024).

Raqamli texnologiyalar xizmat ko'rsatish sohasida transformatsion rol o'ynamoqda va ularning joriy etilish darajasi turli yo'nalishlarda farqlanadi. Eng yuqori joriy etilish darajasiga ega texnologiyalar kiberxavfsizlik yechimlari va bulutli texnologiyalarda xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlarning xavfsizlik va infratuzilma ehtiyojlarini qondirishning muhimligini ko'rsatadi.

Sun'iy intellekt 45,2 foizlik joriy etilish darajasi bilan o'rta pozitsiyani egallasa ham, 35-40 foizlik samaradorlik oshishi va 42 foizlik yillik prognoz o'sish bilan eng istiqbolli texnologiyalardan biridir (McKinsey & Company, 2024). AI mijozlar bilan muloqot avtomatlashtirish, prognozli tahlil, personallashtirilgan tavsiyalar berish va biznes-jarayonlarni optimallashtirish uchun keng qo'llanilmoqda.

Bulutli texnologiyalar 67,8 foizlik joriy etilish darajasi va korxonalar 312,5 milliard AQSh dollarlik investitsiyalar bilan eng keng tarqalgan raqamli yechim hisoblanadi (Deloitte, 2024). Bulutli infratuzilma xizmat ko'rsatuvchi kompaniyalarga moslashuvchanlik, miqyoslilik va xarajatlarni optimallashtirish imkoniyatlarini beradi. 25-30 foizlik samaradorlik oshishi operatsion xarajatlarni kamaytirish va resurslardan samarali foydalanishda muhim rol o'ynaydi.

Katta ma'lumotlar tahlili ham 52,3 foizlik joriy etilish va 30-35 foizlik samaradorlik oshishi bilan strategik qarorlar qabul qilishda muhim ahamiyatga ega. Mijozlar ma'lumotlarini to'plash, tahlil qilish va ulardan foydalanib biznes-strategiyalarni ishlab chiqish zamonaviy xizmat ko'rsatishning ajralmas qismiga aylandi.

Blokcheyn texnologiyasini qo'llash 18,4 foizlik eng past joriy etilish darajasiga ega, lekin 38 foizlik yuqori prognoz o'sish sur'ati uning kelajakdagi salohiyatini ko'rsatadi (Gartner, 2024). Moliya xizmatlari, ta'minot zanjiri boshqaruvi, sog'liqni saqlash va raqamli identifikatsiya sohasida blokcheyn shaffoflik va xavfsizlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Robotlashtirish va jarayonlarni avtomatlashtirish 34,5 foizlik joriy etilish va 25-30 foizlik samaradorlik oshishi bilan takrorlanuvchi vazifalarni avtomatlashtirish, xatolarni kamaytirish va xodimlarni yuqori qiymatli ishlarga yo'naltirishda muhim ahamiyatga egaligi bilan ajralib turadi.

Xulosa qilib aytganda, xizmat ko'rsatish sohasidagi jahon tendensiyalari tahlili shuni ko'rsatadiki, bu sektor global iqtisodiyotning asosiy harakatlantiruvchisiga aylanib, doimiy transformatsiya jarayonida. Raqamlashtirish, texnologik innovatsiyalar, globallashtirish va iste'molchilar talablarining o'zgarishi xizmat sohasining rivojlanishini belgilovchi asosiy omillardir.

O'zbekiston uchun jahon tajribasini o'rganish va ularni iqtisodiyotga joriy qilish strategik ahamiyatga ega. Bizning fikrimizcha mamlakatimiz quyidagi ustuvor yo'nalishlarga e'tibor qaratishi lozim:

Raqamli infratuzilmani rivojlantirish orqali bulutli texnologiyalar, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar tahlili sohasida investitsiyalarni oshirish.

Inson kapitalini rivojlantirish ya'ni IT-mutaxassislar, data-analitiklar va raqamli marketing mutaxassislarini tayyorlash tizimini yaratish.

Innovatsion ekotizimni shakllantirish yo'li bilan startaplar, texnoparklar va raqamli innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini yaratish.

Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish yordamida yetakchi xizmat ko'rsatuvchi kompaniyalar bilan strategik sheriklik o'rnatish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish.

Xizmat ko'rsatish sohasining samarali rivojlanishi O'zbekiston iqtisodiyotining diversifikatsiyasi, ish o'rinlarining yaratilishi va aholining turmush darajasini

yaxshilashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Shuning uchun yuqoridagi takliflarni amaliyotga joriy etish samarali natijalarni olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Deloitte (2024). Technology Trends 2024: Cloud Computing and Digital Transformation. Deloitte Consulting LLP.
2. Gartner (2024). Top Strategic Technology Trends for 2024. Gartner, Inc.
3. IMF (2024). World Economic Outlook, April 2024. International Monetary Fund.
4. McKinsey & Company (2020). How COVID-19 has pushed companies over the technology tipping point. McKinsey Global Institute.
5. McKinsey & Company (2024). Technology Trends Outlook 2024. McKinsey & Company.
6. National Bureau of Statistics of China (2024). China Statistical Yearbook 2024. Beijing: China Statistics Press.
7. OECD (2023). OECD Services Trade Restrictiveness Index: Policy Trends and Recent Developments. Paris: OECD Publishing.
8. Stat (2024). O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi (2024). O'zbekiston statistik yilligi 2024. Toshkent.
9. Reserve Bank of India (2024). Annual Report 2023-24. Mumbai: Reserve Bank of India.
10. Statista (2023). Share of economic sectors in the global gross domestic product from 2013 to 2023. Hamburg: Statista GmbH.
11. UN DESA (2022). World Urbanization Prospects: The 2022 Revision. New York: United Nations Department of Economic and Social Affairs.
12. World Bank (2024). Services, value added (% of GDP). World Development Indicators. Washington, DC: The World Bank.
13. WTO (2024). World Trade Statistics 2024. Geneva: World Trade Organization.
14. WTO (2025). Services trade growth hits new highs in third quarter of 2024. WTO Statistics News. Geneva: World Trade Organization.